Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα το 2023

Περιεχόμενα

1. *Ο κατώτατος μισθός ως προσδιοριστικό συστατικό της βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης* 3

2. *Κρίση κόστους ζωής και η σημασία της αύξησης του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα.* 6

3. *Κατώτατος μισθός και οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα* . . 14

4. *Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της αύξησης του κατώτατου μισθού* 19

Παράρτημα Ι
Ο προσαρμοσμένος αποπληθωριστής του ΑΕΠ 22

Παράρτημα ΙΙ
Τεχνικά χαρακτηριστικά της εκτίμησης των μακροοικονομικών επιπτώσεων. 24

Βιβλιογραφία 30

1. Ο κατώτατος μισθός ως προσδιοριστικό συστατικό της βιώσιμης οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης

Η κρίση κόστους ζωής στη χώρα μας, η οποία ακολούθησε την πανδημική κρίση και αλληλεπιδρά με αυτήν, έχει μειώσει σημαντικά την αγοραστική δύναμη και το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων, θέτοντας πολλές οικογένειες, ειδικά τις πιο ευάλωτες, σε κίνδυνο υλικής στέρησης. Ελλείψει αποτελεσματικών παρεμβάσεων οικονομικής πολιτικής, η σωρευτική διάβρωση των πραγματικών εισοδημάτων των εργαζομένων και ο κίνδυνος αύξησης της ανισότητας απειλούν την οικονομική και την κοινωνική σταθερότητα. Είναι λοιπόν ζωτικής σημασίας ζήτημα για την κοινωνική συνοχή της χώρας και τη βιωσιμότητα της δυναμικής της οικονομίας να γίνουν ενεργητικές παρεμβάσεις εισοδηματικής πολιτικής και να ενεργοποιηθούν θεσμικές διαδικασίες στην αγορά εργασίας για την προστασία της αγοραστικής δύναμης και του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων και των οικογενειών τους. Στο πλαίσιο αυτό –και δεδομένου ότι οι κλαδικές συλλογικές διαπραγματεύσεις (που αφορούν μισθούς, ημερομίσθια, επιδόματα κ.λπ.) έχουν περιοριστεί σημαντικά και οι μισθολογικές ωριμάνσεις ειδικά των τριετιών έχουν παγώσει ως συνέπεια των μνημονιακών μέτρων, με αποτέλεσμα την αδυναμία προσαρμογής των ονομαστικών αμοιβών στις μεταβολές τόσο των τιμών, όσο και άλλων βασικών οικονομικών μεγεθών– ο κατώτατος μισθός αναδεικνύεται πλέον σε βασικό θεσμικό εργαλείο προστασίας του βιοτικού επιπέδου των μισθωτών και της οικονομικής και κοινωνικής σταθερότητας.

Το ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2021, 2022) στις εκθέσεις του για τον κατώτατο μισθό έχει επανειλημμένα υπογραμμίσει ότι ο πρωταρχικός στόχος του θεσμού του κατώτατου μισθού είναι η προστασία των εργαζομένων από μια χαμηλή αμοιβή η οποία δεν διασφαλίζει ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης στους ίδιους και τις οικογένειές τους. Ο κατώτατος μισθός προσδιορίζει ένα ελάχιστο όριο βιοτικού επιπέδου, που είναι κοινωνικά αποδεκτό στις δημοκρατίες, για εκείνους που βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδο της κατανομής των αμοιβών. Επιπλέον, όπως έχουν δείξει πολλές μελέτες και εκθέσεις διεθνών οργανισμών, ο κατώτατος μισθός είναι ένας προωθητικός μηχανισμός της οικονομικής ανάπτυξης με σημαντική συμβολή στην άμβλυνση των ανισοτήτων και στην ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης (ILO, 2022).

Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι στη δήλωση του ILO για το μέλλον της εργασίας –κατά τη συμπλήρωση εκατό χρόνων από την ίδρυσή του– υπογραμμίστηκε η σημασία της προστασίας των εργαζομένων μέσω του προσδιορισμού ενός «επαρκούς κατώτατου μισθού» (ILO, 2019), υπογραμμίζοντας παράλληλα τον κεντρικό ρόλο του κοινωνικού διαλόγου και των συλλογικών διαπραγματεύσεων στον καθορισμό του. Περαιτέρω, σε επίπεδο ΕΕ, ο κατώτατος μισθός έχει γίνει τα τελευταία δύο χρόνια το επίκεντρο συζητήσεων και σχετικών οδηγιών για την ανάγκη οι εργαζόμενοι να αμείβονται με δίκαιους και επαρκείς κατώτατους μισθούς, προάγοντας με τον τρόπο αυτό τα δικαιώματά τους, όπως αυτά κατοχυρώνονται στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα των εργαζομένων σε δίκαιες συνθήκες εργασίας.

Η αξιοπρεπής διαβίωση των εργαζομένων είναι μια συνθήκη που συνάδει πλήρως με τη στρατηγική της βιώσιμης και δίκαιης ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς που καθορίζει το πλαίσιο της Ατζέντας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη το 2030, στην υλοποίηση της οποίας έχει δεσμευτεί και η Ελλάδα. Η Ατζέντα 2030 αναγνωρίζει την πρωταρχική σημασία της πλήρους απασχόλησης, της ισότητας και της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων για την αντιμετώπιση της αυξανόμενης ανισότητας. Υποστηρίζει ότι οι αξιοπρεπείς αμοιβές επηρεάζουν θετικά τα επίπεδα εισοδήματος και κατανάλωσης των νοικοκυριών, συμβάλλουν στη μείωση των διακρίσεων κατά των νέων και των γυναικών, στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας, στη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων και στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Εφόσον ο πρωταρχικός θεσμικός στόχος του κατώτατου μισθού είναι η διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης για τον εργαζόμενο και την οικογένειά του, τότε ο προσδιορισμός του ύψους του σε εθνικό επίπεδο δεν μπορεί παρά να ταυτίζεται με τον προσδιορισμό του αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης, δεδομένων των οικονομικών και των κοινωνικών συνθηκών της κάθε χώρας και των αντιλήψεών της για την κοινωνική δικαιοσύνη. Η παραβίαση αυτής της αρχής όσον αφορά τον προσδιορισμό του ύψους του κατώτατου μισθού συνεπάγεται την αποδυνάμωση και την υπονόμευση του ίδιου του θεσμού και της σημασίας του για την κοινωνική συνοχή και για μια βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η μεγάλη οικονομική κρίση του 2010 έχει αναδείξει με δραματικό τρόπο την ανάγκη μετάβασης της Ελλάδας σε ένα παραγωγικό και κοινωνικό περιβάλλον ανοικοδόμησης της οικονομίας της με επίκεντρο την προστασία της εργασίας (ΙΝΕ ΓΣΕΕ – ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ, 2020). Ο θεσμός του κατώτατου μισθού είναι καθοριστικός για τη δημιουργία προϋποθέσεων μετάβασης σε μια πιο ανθεκτική, βιώσιμη και δίκαιη οικονομία και κοινωνία.

2. Κρίση κόστους ζωής και η σημασία της αύξησης του κατώτατου μισθού στην Ελλάδα

Η πορεία του πληθωρισμού αποτελεί την πιο σημαντική εστία αστάθειας για την ελληνική οικονομία την τρέχουσα περίοδο με σοβαρές δημοσιονομικές, μακροοικονομικές και κοινωνικές συνέπειες. Ενδογενείς και εξωγενείς αιτίες τροφοδοτούν κύματα ακρίβειας στην ενέργεια και σε βασικά αγαθά αυξάνοντας την αβεβαιότητα των προοπτικών της οικονομίας και επιδεινώνοντας τις συνθήκες διαβίωσης των πιο ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Η σημαντική αύξηση του κόστους ζωής στη χώρα μας αποτυπώνεται στο Διάγραμμα 1, το οποίο καταγράφει τον ρυθμό μεταβολής του Γενικού Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΓΔΤΚ) στην Ελλάδα και του αντίστοιχου Εναρμονισμένου Δείκτη (ΕνΔΤΚ) στην Ελλάδα και στην ΕΕ. Από την εξέταση του διαγράμματος προκύπτουν δύο βασικά στοιχεία: α) η ραγδαία αύξηση του τιμαρίθμου και του κόστους ζωής στη χώρα μας από τον Ιούνιο του 2021 και μετά, για πρώτη φορά μάλιστα ύστερα από τουλάχιστον 24 χρόνια συνεχούς μεσοσταθμικής αποκλιμάκωσής του και β) η σχετικά μεγαλύτερη ένταση των πληθωριστικών πιέσεων στην Ελλάδα συγκριτικά με τον μέσο όρο της ΕΕ την περίοδο Ιανουάριος-Σεπτέμβριος 2022. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει επίσης το γεγονός ότι το 2022 ο μέσος ρυθμός αύξησης του ΕνΔΤΚ, σε ετήσια βάση, διαμορφώθηκε στο 9,3%, όταν στη διάρκεια των δεκαετιών του 2000 και του 2010 ήταν μόλις 3,2% και 0,8%, αντίστοιχα. Η εξέλιξη αυτή μαρτυρά τη βίαιη μείωση του πραγματικού εισοδήματος και την υποβάθμιση του επιπέδου διαβίωσης των νοικοκυριών και των εργαζομένων που έχουν συντελεστεί τους τελευταίους μήνες.

Διάγραμμα 1: Ρυθμός μεταβολής ΓΔΤΚ και ΕνΔΤΚ (Ιούνιος 2021-Δεκέμβριος 2022, ετήσια βάση)

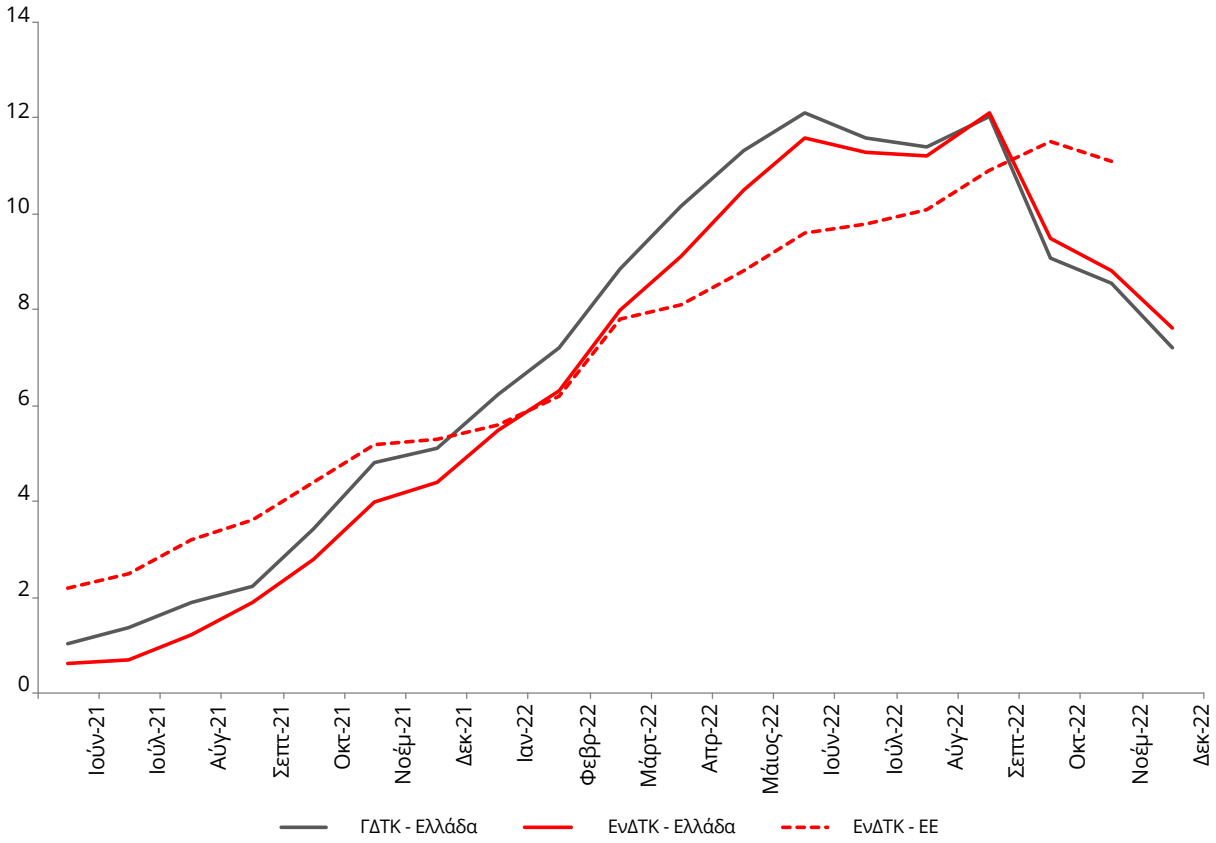

***Πηγή*:** ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat (ημερομηνία πρόσβασης: 12.01.2023 και 13.01.2023) (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Η επίπτωση του πληθωρισμού στο εισόδημα και στο βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων αποκαλύπτεται και από τα στοιχεία του Διαγράμματος 2, το οποίο παρουσιάζει την ετήσια μεταβολή του ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην ΕΕ σε τρεις βασικές κατηγορίες αγαθών, που αντιπροσωπεύουν σημαντικό μέρος της συνολικής καταναλωτικής δαπάνης των νοικοκυριών. Από τα στοιχεία του διαγράμματος, παρατηρούμε την πολύ μεγάλη αύξηση του ΕνΔΤΚ στη χώρα μας στις συγκεκριμένες κατηγορίες αγαθών, η οποία μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις υπερβαίνει εκείνη του μέσου όρου της ΕΕ. Η εξέλιξη αυτή αφορά κυρίως την κατηγορία «Στέγαση», στην οποία ο ρυθμός πληθωρισμού με εξαίρεση τον μήνα Νοέμβριο του 2022 ήταν σε επίπεδα υψηλότερα του μέσου όρου της ΕΕ, ενώ τον Δεκέμβριο του 2021 και τον Ιούνιο του 2022 σε επίπεδα διπλάσια αυτού. Όσον αφορά την κατηγορία «Ένδυση & υπόδηση», η αύξηση του ΕνΔΤΚ στη χώρα μας, αν και πιο ήπια, ήταν επίσης μεγάλη, ειδικά τον Νοέμβριο του 2022, κατά τον οποίο ξεπέρασε κατά πολύ την αντίστοιχη στον μέσο όρο της ΕΕ (11,2% στην Ελλάδα έναντι 4,2% στην ΕΕ). Στην ομάδα «Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά», η εικόνα παραμένει ίδια, με τον ρυθμό πληθωρισμού στη χώρα μας να αυξάνεται διαρκώς και να διαμορφώνεται τον Νοέμβριο του 2022 στο υψηλό 14,9% (συγκριτικά με 12,5% τον Ιούνιο του ίδιου έτους και 4,3% τον Δεκέμβριο του 2021), αν και ελαφρά χαμηλότερος συγκριτικά με εκείνον στην ΕΕ.

Διάγραμμα 2: Ρυθμός μεταβολής ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα και στην ΕΕ σε βασικές ομάδες αγαθών και υπηρεσιών (ετήσια βάση)

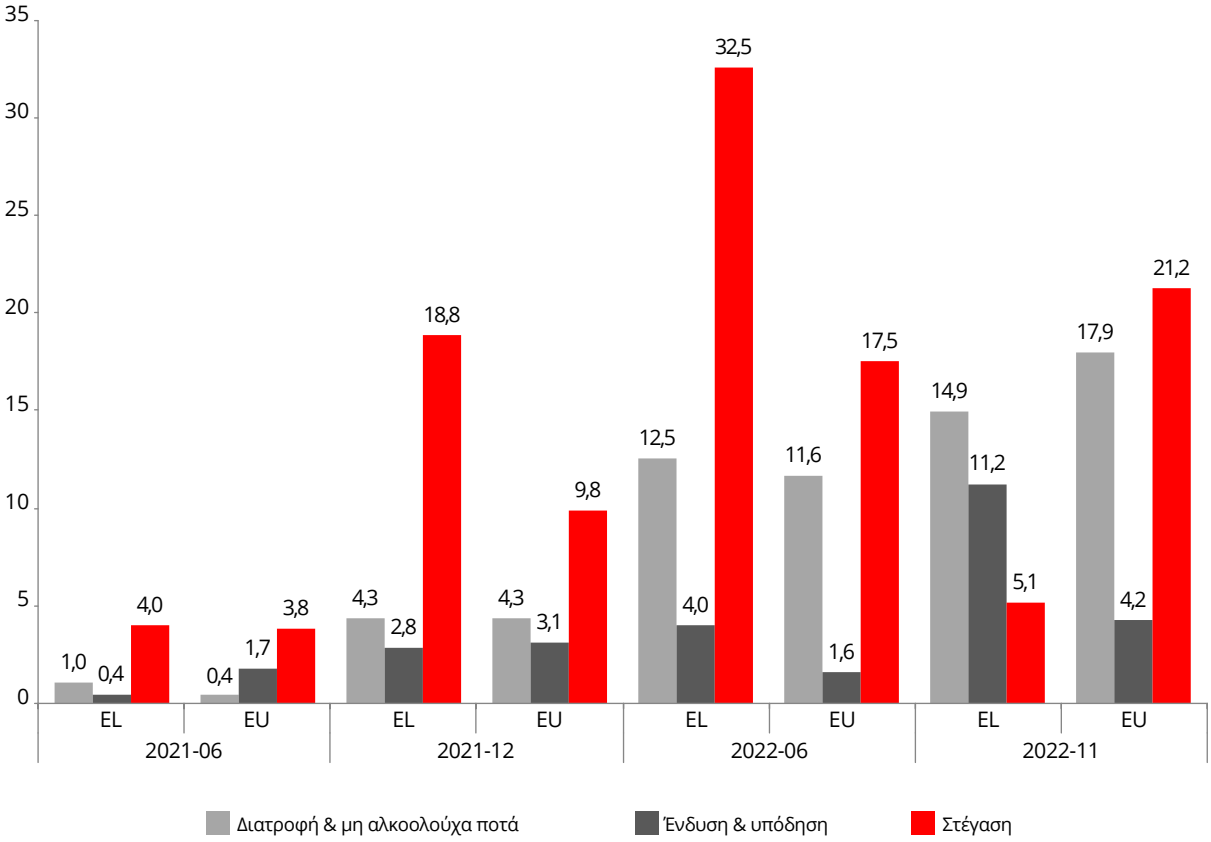

***Πηγή*:** Eurostat (ημερομηνία πρόσβασης: 12.01.2023)
Σημείωση: Μη διαθέσιμα στοιχεία για τον Δεκέμβριο του 2022.

Ερευνώντας τους παράγοντες που συντελούν στην αύξηση των εγχώριων τιμών, το Διάγραμμα 3 παρουσιάζει τη συμβολή του μοναδιαίου κόστους εργασίας, του κέρδους ανά μονάδα προϊόντος, του καθαρού έμμεσου φόρου ανά μονάδα προϊόντος –δηλαδή του έμμεσου φόρου μείον την

επιδότηση επί της παραγωγής–, και του μοναδιαίου κόστους εισαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών στον αποπληθωριστή του ΑΕΠ.

Παρά το γεγονός ότι ο αποπληθωριστής ΑΕΠ αφορά τις εγχώριες τιμές και επηρεάζεται από τους μισθούς, τα κέρδη και τους καθαρούς έμμεσους φόρους, η προσαρμογή του δείκτη ώστε να λαμβάνει υπόψη τις εισαγωγές είναι επιβεβλημένη στην τρέχουσα συγκυρία της ενεργειακής και της πανδημικής κρίσης.[1]

Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία συμβολή στον πληθωρισμό ανά μοναδιαία κόστη/έσοδα (2020:1-2022:3, 2015=100)

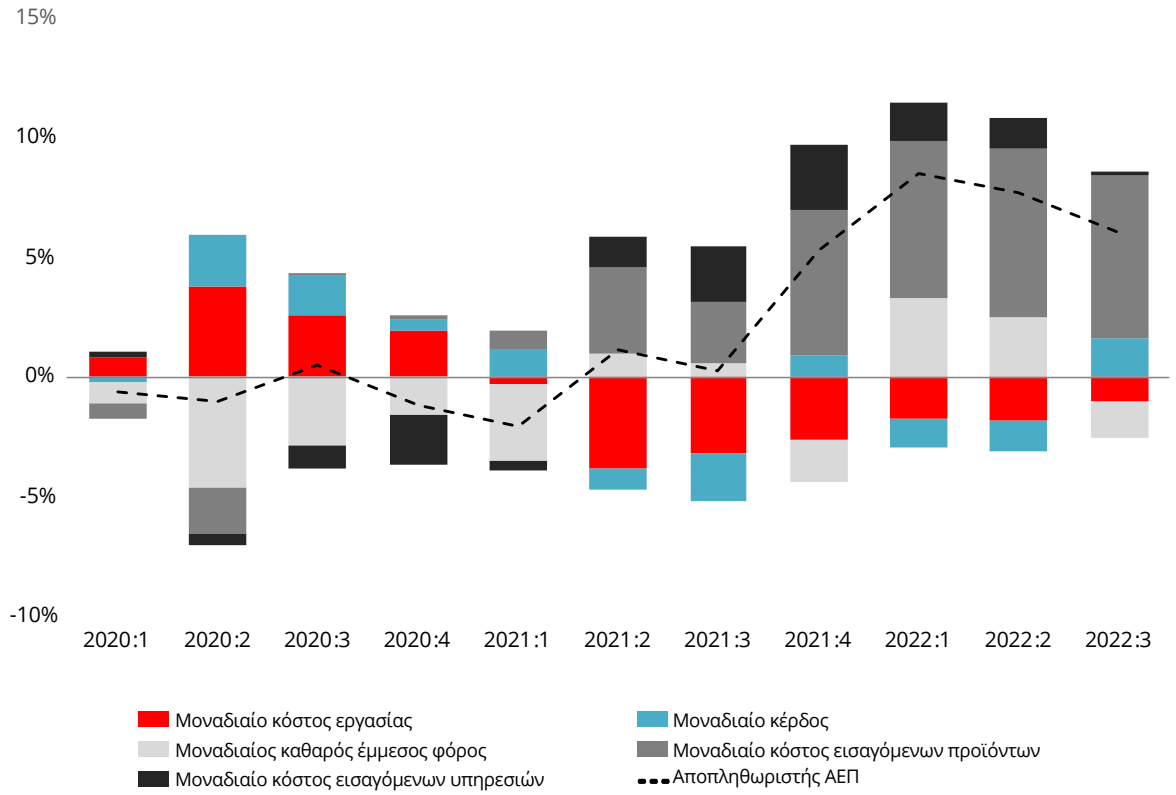

***Πηγή*:** Eurostat (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)
Σημείωση: Οι υπολογισμοί αφορούν τον ρυθμό μεταβολής του αποπληθωριστή ΑΕΠ, προσαρμοσμένου ώστε να λαμβάνει υπόψη και το κόστος των εισαγωγών.

Παρότι οι πληθωριστικές πιέσεις κάνουν την εμφάνισή τους κυρίως το δ' τρίμηνο του 2021, η επίδραση των τιμών των εισαγωγών στις εγχώριες τιμές αρχίζει να γίνεται αισθητή από το β' τρίμηνο του 2021. Στη συνέχεια, οι εγχώριες τιμές αυξάνονται τόσο λόγω αύξησης των τιμών των εισαγωγών, κυρίως των προϊόντων, όσο και λόγω των κερδών το δ' τρίμηνο του 2021 και το γ' τρίμηνο του 2022. Το α' εξάμηνο του 2022 σημαντική ήταν η συμβολή των καθαρών έμμεσων φόρων στις πληθωριστικές πιέσεις, μέσω των υψηλότερων εισπράξεων φόρων επί της παραγωγής και των εισαγωγών (2,33 δισ. ευρώ το α' εξάμηνο του 2022 έναντι του ίδιου εξαμήνου του 2021) και οριακά μειωμένων επιδοτήσεων επί της παραγωγής (μείωση κατά 64 εκατ. ευρώ για το ίδιο διάστημα).[2]

1. Για την τεχνική παρουσίαση του τρόπου προσαρμογής του αποπληθωριστή ΑΕΠ στις εισαγωγές βλ. Παράρτημα Ι.
2. Υπολογισμοί με βάση τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ για το ΑΕΠ – Προσέγγιση εισοδημάτων με εποχική διόρθωση.

Κομβικής σημασίας είναι ότι από το 2021 κι ύστερα το μοναδιαίο κόστος εργασίας έχει σταθερά αρνητική επίδραση στις εγχώριες τιμές (-2,5% κατά μέσο όρο το 2021 και -1,5% το πρώτο εννιάμηνο του 2022).

Τα παραπάνω στοιχεία αποτυπώνουν την ποσοστιαία συμβολή του μοναδιαίου κόστους και των έσοδων των επιχειρήσεων στις εγχώριες τιμές. Ωστόσο, μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμβολή των μεγεθών αυτών στην εξέλιξη του δείκτη αποπληθωριστή ΑΕΠ. Όπως παρατηρούμε στο Διάγραμμα 4, οι τιμές των εισαγόμενων προϊόντων έχουν μια διαρκώς αυξανόμενη συμβολή στον δείκτη (από 22,2 μονάδες το α' τρίμηνο του 2021 σε 31,5 μονάδες το γ' τρίμηνο του 2022). Η αδύναμη παραγωγική διάρθρωση της οικονομίας, που έχει ως συνέπεια τη σημαντική εξάρτηση από εισαγωγές, συνεπάγεται μεγαλύτερη έκθεση της εγχώριας οικονομίας στον εισαγόμενο πληθωρισμό.

Διάγραμμα 4: Συμβολή στον προσαρμοσμένο αποπληθωριστή ΑΕΠ ανά μοναδιαία κόστη/έσοδα (2020:1-2022:3, 2015=100)

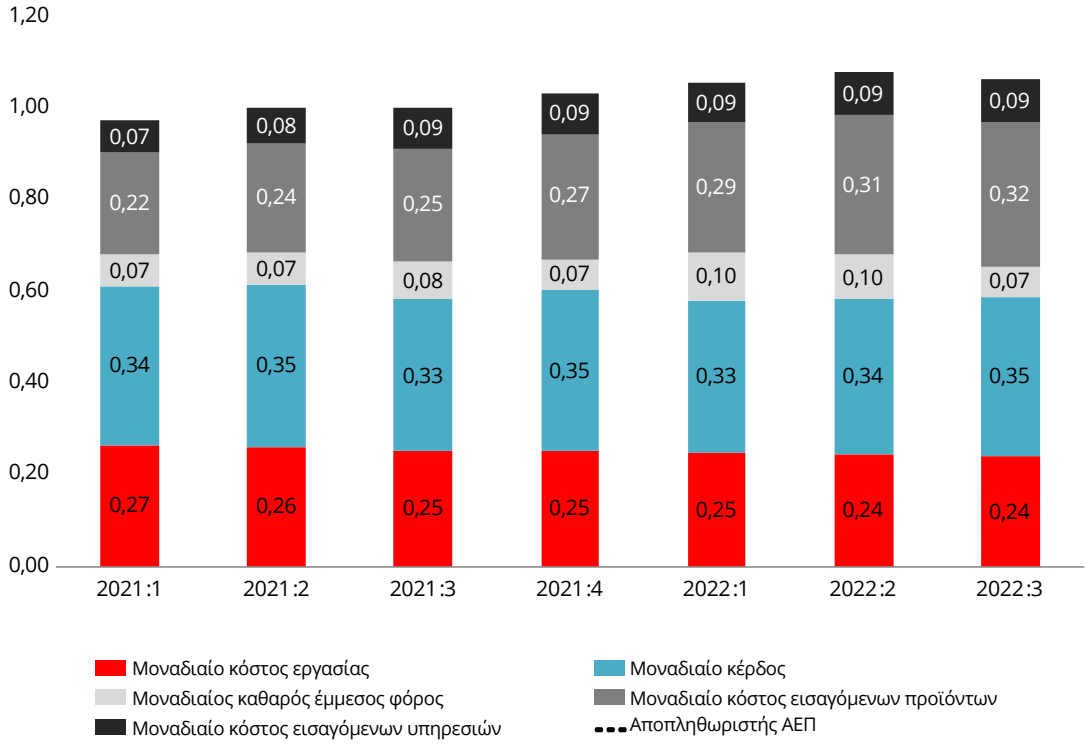

***Πηγή*:** Eurostat (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Οι τιμές των εισαγόμενων υπηρεσιών έχουν παρόμοια επίδραση με αυτές των προϊόντων, αν και φαίνεται να σταθεροποιούνται το β' και το γ' τρίμηνο του 2022 λίγο υψηλότερα από τις 9 μονάδες, όταν το α' τρίμηνο του 2021 ήταν 7,1 μονάδες. Οι καθαροί έμμεσοι φόροι έχουν σχετικά σταθερή επίδραση στον δείκτη, με εξαίρεση, όπως τονίστηκε παραπάνω, το α' εξάμηνο του 2022 (10,3 μονάδες το α' τρίμηνο του 2022 και 9,6 μονάδες το β' τρίμηνο αντίστοιχα). Τα κέρδη έχουν επίσης σχετικά σταθερή συμβολή στον δείκτη, η οποία κυμαίνεται γύρω από τις 34,2 μονάδες. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι ο επιχειρηματικός τομέας διατηρεί σχετικά σταθερή την κερδοφορία του, μέσω της μετακύλισης των αυξανόμενων τιμών των εισαγωγών στους καταναλωτές και της μείωσης των πραγματικών μισθών. Το τελευταίο γίνεται εμφανές στην όλο και μικρότερη συμβολή των μισθών στον αποπληθωριστή ΑΕΠ (από 26,5 μονάδες το α' τρίμηνο του 2021 σε 24,1 μονάδες το γ' τρίμηνο του 2022), η οποία πρέπει να σημειωθεί ότι είναι χαμηλότερη από αυτή

των κερδών σε όλη την υπό εξέταση περίοδο. Επί της ουσίας, ο εισαγόμενος πληθωρισμός και η σταθερή κερδοφορία οδηγούν σε συμπίεση των πραγματικών μισθών και σε κρίση κόστους ζωής.

Ελλείψει αποτελεσματικών αντισταθμιστικών πολιτικών, η επιδείνωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων αναμένεται να συνεχιστεί με κίνδυνο να προκαλέσει σημαντικές μακροοικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις. Ένας κίνδυνος που ήδη επιδεινώνεται λόγω των περιοριστικών νομισματικών πολιτικών που υιοθετούν οι κεντρικές τράπεζες.

Σε αυτή την περίοδο των έντονα αυξανόμενων κοινωνικών και οικονομικών αβεβαιοτήτων και της εργασιακής ανασφάλειας, είναι ζωτικής σημασίας η ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής συνοχής με μέτρα επαρκών μισθολογικών και θεσμικών πολιτικών που θα μείωναν παράλληλα τις ανισότητες στον κόσμο της εργασίας. Ένα από τα κατεξοχήν εργαλεία για την προώθηση αυτών των στόχων είναι η αύξηση του κατώτατου μισθού σε συνδυασμό με την ουσιαστική θεσμική ενίσχυση της προστασίας των εργαζομένων από συλλογικές διαπραγματεύσεις και συμβάσεις εργασίας που θα διασφάλιζαν την τιμαριθμοποίηση όλης της κλίμακας κατανομής των αμοιβών στην τρέχουσα πληθωριστική συγκυρία.

Η επείγουσα ανάγκη μιας τέτοιας εξέλιξης αιτιολογείται περαιτέρω από την ανάλυση των στοιχείων του Διαγράμματος 5, στο οποίο καταγράφεται το ύψος του κατώτατου μισθού στα κράτη-μέλη της ΕΕ το β' εξάμηνο του 2022 σε όρους PPS. Βλέπουμε ότι στη χώρα μας ο κατώτατος μισθός διαμορφώθηκε στις 952 μονάδες, με την Ελλάδα να κατέχει την 11η θέση μεταξύ των 21 κρατών-μελών της ΕΕ που έχουν θεσμοθετημένο κατώτατο μισθό. Επιπλέον, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το ύψος του κατώτατου μισθού σε όρους PPS στην Ελλάδα ήταν οριακά υψηλότερο έναντι της Πορτογαλίας και της Ρουμανίας, ενώ υπολειπόταν άλλων χωρών της κεντρικής και της ανατολικής Ευρώπης (Λιθουανία, Πολωνία, Σλοβενία).

Διάγραμμα 5: Κατώτατος μισθός στα κράτη-μέλη της ΕΕ σε όρους PPS

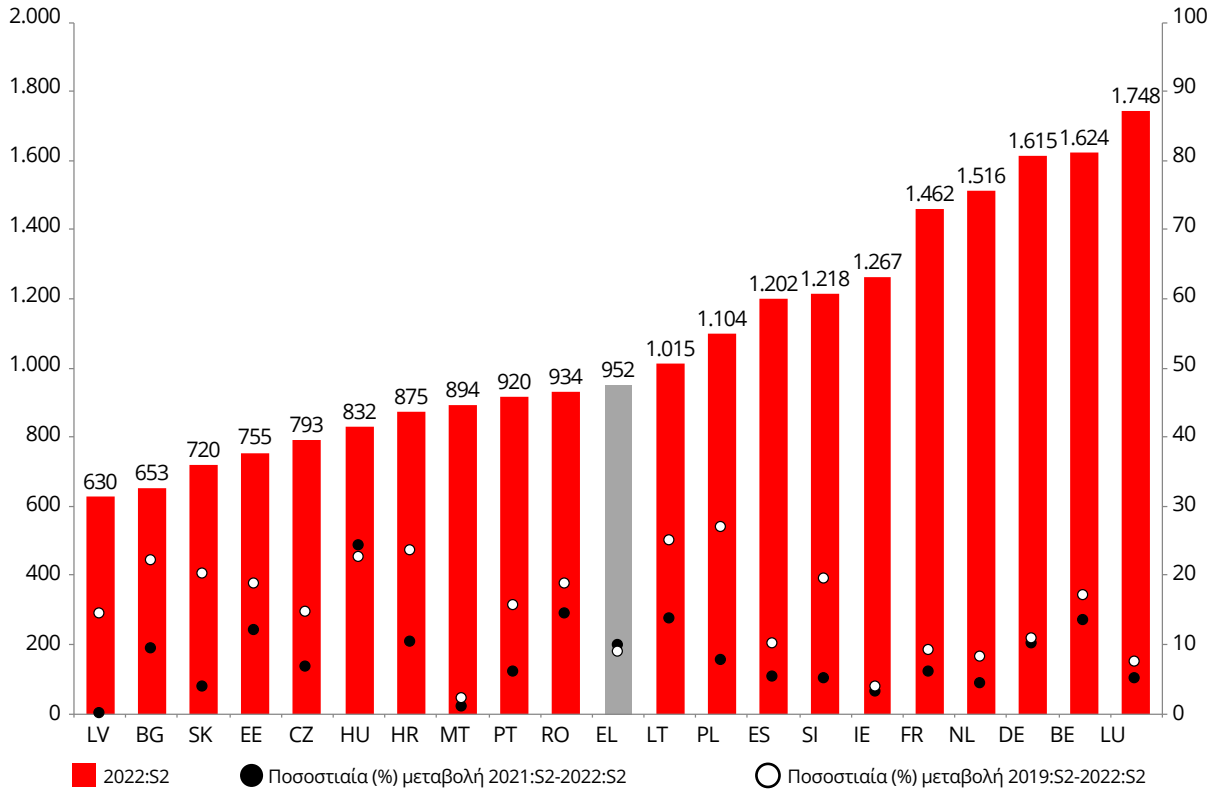

***Πηγή*:** Eurostat (ημερομηνία πρόσβασης: 12.01.2023), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ
Σημείωση: Ο κατώτατος μισθός είναι υπολογισμένος σε δωδεκάμηνη βάση.

Τονίζεται ότι, συγκριτικά με το β' εξάμηνο 2019, το ύψος του κατώτατου μισθού σε όρους PPS το β' εξάμηνο του 2022 ήταν αυξημένο κατά μόλις 8,8%, που αποτελεί την 5η χαμηλότερη επίδοση μεταξύ των υπό εξέταση 21 κρατών-μελών της ΕΕ.

Ενδεικτικά της σημαντικής επίδρασης του κατώτατου μισθού στις συνθήκες διαβίωσης των εργαζομένων είναι τα στοιχεία του Διαγράμματος 6, το οποίο αποτυπώνει τη συσχέτιση μεταξύ του μέσου μηνιαίου κατώτατου μισθού και επεισοδίων σοβαρής υλικής στέρησης μεταξύ των μισθωτών στα 21 κράτη-μέλη της ΕΕ που έχουν καθολικά θεσμοθετημένο κατώτατο μισθό.

Διάγραμμα 6: Μέσος μηνιαίος κατώτατος μισθός και μέσο ποσοστό (%) μισθωτών που διαβιούν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης (2012-2020)

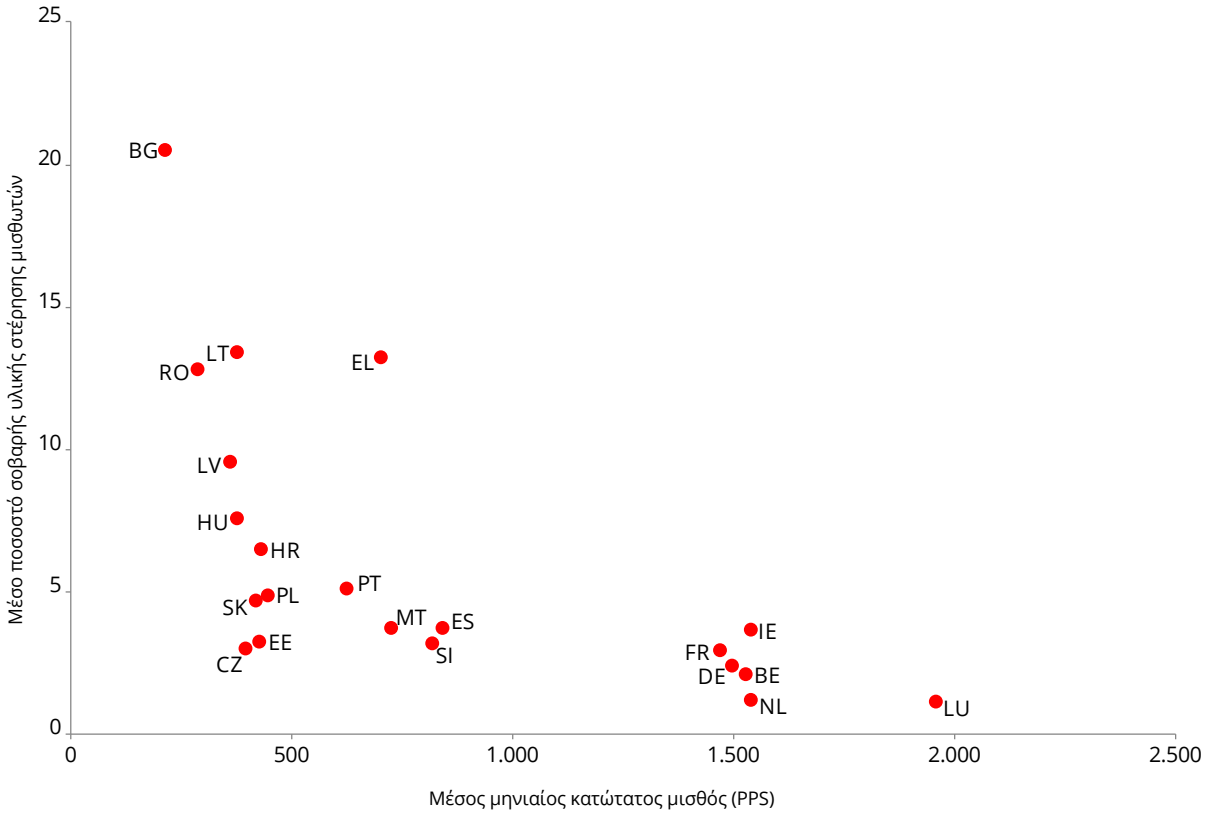

***Πηγή*:** Eurostat (ημερομηνία πρόσβασης: 12.01.2023), επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Σημείωση: Ο μέσος μηνιαίος κατώτατος μισθός αντιστοιχεί στον μέσο όρο των 2 εξαμήνων του έτους, υπολογισμένος σε 12μηνη βάση.

Από την εξέταση του διαγράμματος προκύπτει η αρνητική συσχέτιση μεταξύ των δύο συγκεκριμένων μεγεθών. Ειδικότερα, σε κράτη-μέλη της ΕΕ που είχαν την περίοδο 2012-2020 τον χαμηλότερο μέσο μηνιαίο κατώτατο μισθό σε όρους PPS (π.χ. η Βουλγαρία, η Ρουμανία και η Λιθουανία) το μέσο ποσοστό των μισθωτών που διαβιούσαν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης ήταν από τα υψηλότερα. Η χώρα μας, όπως φαίνεται στο διάγραμμα, συγκαταλέγεται στην ίδια ομάδα χωρών, με το μέσο ποσοστό των μισθωτών που αντιμετώπιζαν την περίοδο 2012-2020 σοβαρή υλική στέρηση να ανέρχεται στο 13,1%. Αντίθετη είναι η εικόνα σε οικονομίες της ΕΕ που κατέγραψαν υψηλότερα επίπεδα κατώτατων μισθών. Έτσι, ενδεικτικά, στο Λουξεμβούργο και στην Ολλανδία, όπου ο μέσος κατώτατος μηνιαίος μισθός ανήλθε την περίοδο 2012-2020 στα 1.963,5 PPS και 1.543,1 PPS αντίστοιχα, το ποσοστό των μισθωτών που ζούσε σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης δεν ξεπέρασε το 1,1%. Τα ευρήματα αυτά δείχνουν τον υψηλό κίνδυνο φτωχοποίησης των μισθωτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό σε συνθήκες ατελούς τιμαριθμοποίησης της αμοιβής τους και απόκλισης του ύψους του κατώτατου μισθού από το επίπεδο της αξιοπρεπούς διαβίωσης.

3. Κατώτατος μισθός και οικονομική και κοινωνική βιωσιμότητα

Η θέση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ είναι ότι το ύψος του κατώτατου μισθού θα πρέπει να αντιστοιχεί τουλάχιστον στο ύψος του μισθού αξιοπρεπούς διαβίωσης. Υπάρχουν δύο προσεγγίσεις για τον υπολογισμό του κατώτατου μισθού αξιοπρεπούς διαβίωσης (Eurofound, 2018). Η πρώτη προσέγγιση βασίζεται στο καθαρό εισόδημα που χρειάζεται να διατεθεί για την απόκτηση ενός καλαθιού βασικών αγαθών και υπηρεσιών τα οποία θεωρούνται το κοινωνικά αποδεκτό ελάχιστο που απαιτείται για μια αξιοπρεπή διαβίωση του εργαζομένου και της οικογένειάς του. Η δεύτερη προσέγγιση αξιολογεί τον κατώτατο μισθό αξιοπρεπούς διαβίωσης βάσει δεικτών που αποτυπώνουν ένα ορισμένο ποσοστό και συγκεκριμένα το 60% του διάμεσου και το 50% του μέσου ακαθάριστου μισθού πλήρους απασχόλησης της οικονομίας. Οι δύο αυτοί δείκτες αποτελούν εναλλακτικές ποσοτικές εκτιμήσεις για το κατώφλι της φτώχειας.[3] Πρέπει με έμφαση να υπογραμμιστεί ότι ο προσδιορισμός του κατώτατου μισθού βάσει ενός ποσοστού του διάμεσου και του μέσου μισθού ιχνογραφεί ενδεικτικά κατώτατα όρια εισοδήματος που προστατεύουν το βιοτικό επίπεδο των εργαζομένων και των οικογενειών τους από το να περάσει κάτω από το κατώφλι της φτώχειας. Σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν ανώτατα όρια στον προσδιορισμό του ύψους του ονομαστικού κατώτατου μισθού.

Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι η επιλογή του καθενός από αυτούς τους δύο δείκτες έχει θετικά και αρνητικά στοιχεία, τα οποία χρειάζεται κάθε φορά που συνεκτιμώνται στον προσδιορισμό του ύψους του κατώτατου μισθού να αξιολογούνται βάσει της θεσμικής οργάνωσης της εθνικής αγοράς εργασίας, τις μισθολογικές ανισότητες, τον βαθμό συγκεντροποίησης των συλλογικών διαπραγματεύσεων, το ποσοστό κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας, της θεσμοθέτησης μηχανισμών τιμαριθμικής προσαρμογής κ.ά. Επιπροσθέτως, επιβάλλεται να υπογραμμιστεί ότι η ποσοτική εκτίμηση των δύο δεικτών είναι ευαίσθητη σε παράγοντες όπως η αδήλωτη εργασία και η ψευδώς δηλωμένη εργασία, που αλλοιώνουν την αντικειμενικότητα της κατανομής των αμοιβών στην οικονομία. Υποστηρίζουμε ότι, καθώς η ελληνική οικονομία είναι μια περίπτωση όπου τα φαινόμενα αυτά αποτελούν διαχρονικά διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας και της επιχειρηματικής της οργάνωσης, εξαιτίας του μεγάλου πληθυσμού πολύ μικρών επιχειρήσεων, η επιλογή αξιόπιστων βάσεων στατιστικών δεδομένων πρέπει να είναι κύριο κριτήριο για τον ποσοτικό προσδιορισμό των δεικτών αυτών, ώστε να αποτελούν φερέγγυους δείκτες αξιολόγησης του ύψους του κατώτατου μισθού. Επίσης, πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο προσδιορισμός του κατώτατου μισθού στις δημοκρατίες οφείλει να γίνεται βάσει του εθνικού –προσδιορισμένου αναπτυξιακά και κοινωνικά– ορίου ευημερίας και όχι βάσει της οριακής ανταγωνιστικότητας ενός συγκεκριμένου πληθυσμού επιχειρήσεων της εθνικής οικονομίας.

Στο σημείο αυτό θα ήταν χρήσιμο να εξετάσουμε στο Διάγραμμα 7 την εξέλιξη του δείκτη Kaitz, που δείχνει τη σχετική θέση αυτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό στη συνολική κατανομή των μισθών και στη διανομή του εισοδήματος, καθώς και την αποτελεσματικότητα του κατώτατου μισθού στην αντιμετώπιση των φαινομένων της εργασιακής φτώχειας και της οικονομικής ανισότητας. Σύμφωνα με το διάγραμμα, ο κατώτατος μισθός εμφανίζεται διαχρονικά χαμηλότερος από το κατώφλι της φτώχειας και το κατώτατο όριο του μισθού αξιοπρεπούς διαβίωσης, που αντιστοιχεί στο 60% του διάμεσου μισθού.

3. Η διαμόρφωση των κατώτατων μισθών στην ΕΕ δείχνει ότι και οι δύο προσεγγίσεις εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη. Η πρώτη προσέγγιση, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί πιο κατάλληλη αλλά είναι τεχνικά πιο σύνθετη ως προς την ποσοτική της μέτρηση, ακολουθείται σε λίγες χώρες. Η δεύτερη προσέγγιση έχει αποκτήσει μια δυναμική ως αποτέλεσμα της οδηγίας της ΕΕ για τους επαρκείς κατώτατους μισθούς που προσδιορίζεται βάσει των στόχων και της αποτελεσματικότητας του συστήματος προστασίας των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας (βλ. Eurofound, 2022).

Διάγραμμα 7: Κατώτατος μισθός προς διάμεσο μισθό (δείκτης Kaitz) (2010-2022)

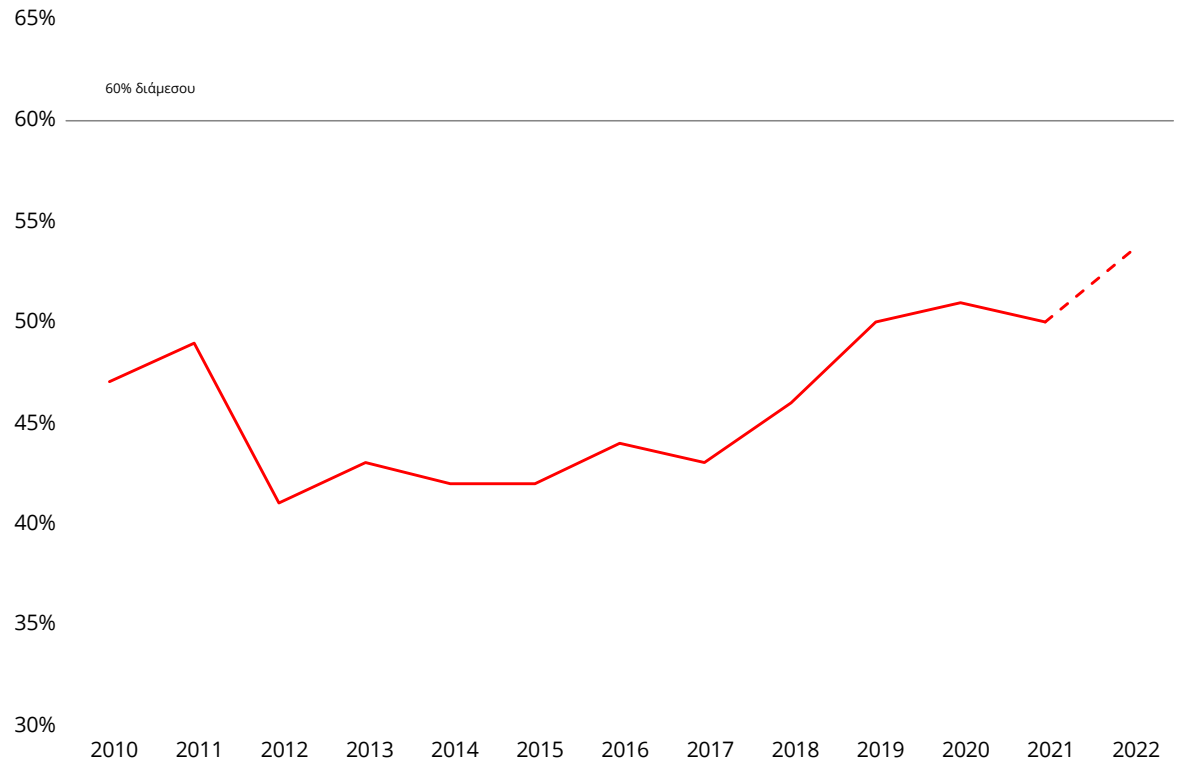

***Πηγή*:** OECD (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Παρατηρούμε ότι το 2021 ο σταθμισμένος κατώτατος μισθός ήταν χαμηλότερος κατά 10 ποσοστιαίες μονάδες από το 60% του διάμεσου μισθού του 2021, ενώ το 2022[4] και παρά τη σημαντική αύξηση του ονομαστικού κατώτατου μισθού εξακολουθεί να είναι χαμηλότερος κατά 6,5 μονάδες από το 60% του διάμεσου του 2021[5]. Στην περίπτωση που υποθέσουμε ότι ο διάμεσος μισθός του 2022 θα ήταν υψηλότερος εφόσον σημειωνόταν κάποια μορφή τιμαριθμοποίησης της κατανομής των ονομαστικών μισθών, η τιμή του δείκτη θα ήταν χαμηλότερη, αναδεικνύοντας το μεγάλο έλλειμμα αξιοπρεπούς διαβίωσης για όσους αμείβονται με τον κατώτατο μισθό και τον υψηλό κίνδυνο υλικής στέρησης των οικογενειών τους, αφού βρίσκονται κάτω από το κατώφλι της φτώχειας.

Η απορρύθμιση της ελληνικής αγοράς εργασίας στη διάρκεια της κρίσης χρέους και της εφαρμογής των μνημονίων και η αποδυνάμωση του θεσμικού ρόλου των συλλογικών συμβάσεων εργασίας έχει διαταράξει τη στατιστική κατανομή των μισθών. Ενδεικτικό είναι το θεσμικό γεγονός ότι η προστασία των εργαζομένων και των αμοιβών τους από συλλογικές διαπραγματεύσεις και συλλογικές συμβάσεις εργασίας είναι αξιοσημείωτα πολύ χαμηλή στη χώρα μας (βλ. Διάγραμμα 8).

4. Δεν είναι διαθέσιμος ο διάμεσος μισθός για το 2022.

5. Η απόκλιση μεταξύ του κατώτατου μισθού και του 50% του μέσου μισθού πλήρους απασχόλησης είναι μεγαλύτερη.

Διάγραμμα 8: Ποσοστό κάλυψης συλλογικών διαπραγματεύσεων (2006-2018)

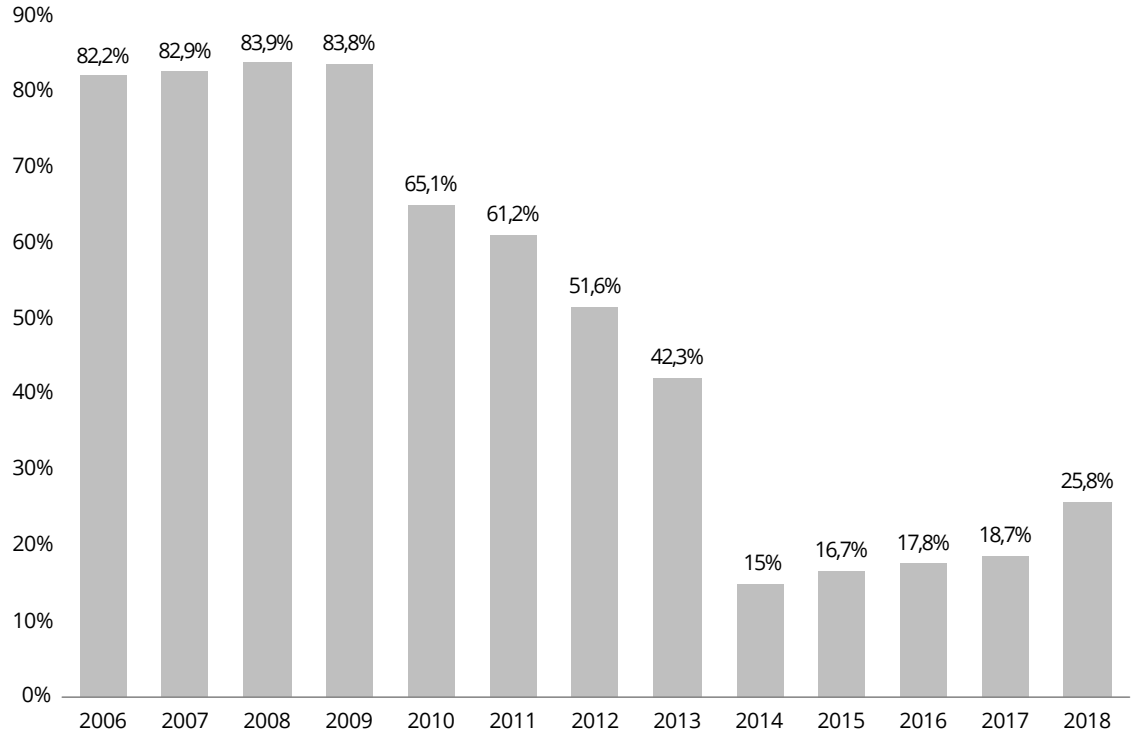

***Πηγή*:** ILO

Η ουσιαστική ενίσχυση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας και του ποσοστού κάλυψης των εργαζομένων από συλλογική σύμβαση εργασίας θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση των κλαδικών μισθών ομαλοποιώντας τη στατιστική κατανομή των μισθών σε συνθήκες υψηλού πληθωρισμού. Η τρέχουσα θεσμική κατάσταση της ελληνικής αγοράς εργασίας δεν επιτρέπει μια τέτοια εξέλιξη και συνεπώς έχει παραμορφωθεί η στατιστική σημασία του διάμεσου (και του μέσου) μισθού στον προσδιορισμό του κατώτατου μισθού. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία του ΟΟΣΑ, που είναι και περισσότερο αξιόπιστα, αναφορικά με το ύψος του διάμεσου μισθού το 2021, που θα μπορούσε να συνεκτιμηθεί στον προσδιορισμό του κατώτατου ορίου του μισθού αξιοπρεπούς διαβίωσης. Στον ίδιο πίνακα παρουσιάζονται και οι φθινοπωρινές εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναφορικά με την εξέλιξη του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή στην Ελλάδα το 2023 που θα κυμανθεί στο 6%. Η άποψή μας είναι ότι, για να είναι χρήσιμος ως ένα αξιόπιστο εμπειρικό δεδομένο για τον προσδιορισμού του ύψους του κατώτατου μισθού αξιοπρεπούς διαβίωσης, ο δείκτης του 60% του διάμεσου μισθού πρέπει να ενσωματώσει τουλάχιστον την επίδραση του προσδοκώμενου πληθωρισμού για το 2023. Η ονομαστική αύξηση του κατώτατου μισθού το 2022 έχει απορροφήσει σε μεγάλο βαθμό τη μεταβολή του γενικού δείκτη τιμών. Η τιμαριθμοποίηση του διάμεσου είναι συνεπώς απολύτως απαραίτητη στην περίπτωση της ελληνικής αγοράς εργασίας ως ενδεικτική μεταβολή της στατιστικής κατανομής των αμοιβών εξαιτίας του πολύ χαμηλού ποσοστού προστασίας της εργασίας από συλλογικές συμβάσεις εργασίας.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 1, ο διάμεσος μισθός πλήρους απασχόλησης ήταν το 2021 στα 1.300 ευρώ ανά μήνα. Κατ' επέκταση το κατώφλι φτώχειας που αντιστοιχεί στο 60% του διάμεσου μισθού ήταν στα 780 ευρώ, δίχως να ληφθεί υπόψη η επίδραση της ακρίβειας. Συνυπολογίζοντας μόνο τον προσδοκώμενο πληθωρισμό του 2023, ώστε να αποφευχθεί μια νέα απώλεια αγοραστικής δύναμης, ο κατώτατος μισθός θα πρέπει να ανέλθει στα 826 ευρώ.

Πίνακας 1: Εκτιμήσεις αναφορικά με την εξέλιξη του κατώτατου μισθού το 2023

	Διάμεσος μισθός 2021
Σε ευρώ	1.300
60% διάμεσου	780
Αύξηση με βάση τον εκτιμώμενο πληθωρισμό 6%	826

***Πηγή*:** ΟΟΣΑ και Ameco (επεξεργασία ΙΝΕ ΓΣΕΕ)

Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι η πραγματική αγοραστική δύναμη και το βιοτικό επίπεδο των μισθωτών που αμείβονται με τον κατώτατο μισθό δεν καθορίζεται μόνο από την προσαρμογή του στο 60% του διάμεσου μισθού και από το εάν το ποσοστό της ονομαστικής αύξησης είναι μικρότερο ή ίσο με το ποσοστό αύξησης του πληθωρισμού. Θα ήταν συνεπώς απαραίτητο στον προσδιορισμό της μεταβολής του κατώτατου μισθού να συνεκτιμηθούν και άλλοι παράγοντες, όπως η παραγωγικότητα της εργασίας, ο ρυθμός της οικονομικής μεγέθυνσης, η μεταβολή του μέσου μισθού και η αξία του καλαθιού βασικών αναγκών για τον εργαζόμενο και την οικογένειά του.

Στο σημείο αυτό θέλουμε να σημειώσουμε ότι η εμπειρία των τελευταίων ετών επιβεβαιώνει τη θεσμική διαφωνία των συνδικάτων και την απόρριψη των μνημονιακών διατάξεων και διαδικασιών ως προς τον προσδιορισμό του κατώτατου μισθού που περιορίζουν κάθε ουσιαστική διαδικασία διαβούλευσης μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και τη θεσμική ισχυροποίηση της οικονομίας, της κοινωνίας και της δημοκρατίας μας. Στο πλαίσιο αυτό, με δεδομένες τις τρέχουσες συνθήκες υψηλού πληθωρισμού και τη μακροχρόνια και σωρευτική απώλεια αγοραστικής δύναμης και βάσει του μείζονος στόχου των συνδικάτων που είναι η διασφάλιση συνθηκών στις οποίες κανένας εργαζόμενος που αμείβεται με τον κατώτατο μισθό να μη βρίσκεται κάτω από το κατώφλι της φτώχειας και να έχει ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο ο ίδιος και η οικογένειά του, η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό το 2023 είναι η εξής:

- Αύξηση του κατώτατου μισθού στο 60% του διάμεσου μισθού πλήρους απασχόλησης, συν τον προσδοκώμενο πληθωρισμό για το 2023, δηλαδή στα 826 ευρώ, με άμεση συμφωνία των κοινωνικών εταίρων για το χρονοδιάγραμμα επίτευξής του. Επαναφορά του καθορισμού του κατώτατου μισθού στον θεσμό της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας, καθώς ο ρόλος και η λειτουργία της ως ελάχιστου γενικού ορίου προστασίας με καθολική εφαρμογή σε όλους τους εργαζομένους στο πλαίσιο διαβούλευσης μεταξύ των κοινωνικών εταίρων είναι κρίσιμης σημασίας για την αποδοχή του τελικού προσδιορισμού του ύψους του, την ενίσχυση της κοινωνικής και εργασιακής ειρήνης, και τελικά τη συμμόρφωση των εργοδοτών, που θα επιτρέψει την αύξηση της αποτελεσματικότητας των θετικών του επιδράσεων στην οικονομία, την κοινωνία και τη δημοκρατία.

- Αποκατάσταση των προστατευτικών ρυθμίσεων του ατομικού και του συλλογικού εργατικού δικαίου (καθολικότητα ισχύος των όρων των ΣΣΕ, πλήρης μετενέργειά τους, αρχή της εύνοιας στη «συρροή» τους και επέκταση της ισχύος τους).

- Άμεση επαναφορά των τριετιών.

- Άρση θεσμικών και νομοθετικών εμποδίων για την αύξηση της κάλυψης των εργαζομένων από συλλογικές συμβάσεις εργασίας (άνω του 80% των μισθωτών).

- Ενίσχυση της Επιθεώρησης Εργασίας για αποτελεσματική αντιμετώπιση της εργοδοτικής παραβατικότητας.

- Ρύθμιση και έλεγχος των ευέλικτων και των άτυπων μορφών εργασίας για την προστασία των κατώτατων ορίων αμοιβής και εργασίας.

4. Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της αύξησης του κατώτατου μισθού

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζουμε ποσοτικές εκτιμήσεις σχετικά με τις πιθανές μακροοικονομικές και κοινωνικές συνέπειες βάσει της υπόθεσης ότι το ύψος του ονομαστικού κατώτατου μισθού είναι 826 ευρώ. Έμφαση δίνεται στην εξέλιξη του πραγματικού ΑΕΠ, της απασχόλησης, της παραγωγικότητας της εργασίας, του αποπληθωριστή ΑΕΠ και του ποσοστού των μισθωτών που διαβιούν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης.[6] Το Διάγραμμα 9 παρουσιάζει τις εκτιμώμενες συνέπειες.[7] Οι αρχικές επιδράσεις είναι θετικές και χαρακτηρίζονται από δύο τάσεις. Ο υψηλότερος μισθός ενισχύει την παραγωγικότητα της εργασίας επιπλέον κατά 1,2%. Παράλληλα, εκτιμάται ενίσχυση της κατανάλωσης, καθώς βελτιώνεται η πραγματική αγοραστική δύναμη του κατώτατου μισθού, με αποτέλεσμα την επιπλέον αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 1,25%. Η απασχόληση παρουσιάζει οριακές μεταβολές, ενώ ο αποπληθωριστής του ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα αυξηθεί κατά μόλις 0,4%. Το εύρημα αυτό δείχνει ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού δεν δημιουργεί κίνδυνο νέου πληθωριστικού κύκλου. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται και από τη μεσοπρόθεσμη εξέλιξη του αποπληθωριστή ΑΕΠ, ο οποίος αποκλιμακώνεται σταθερά.

Αντιθέτως, τα υπόλοιπα τρία μεγέθη ενισχύονται, με το πραγματικό ΑΕΠ να αυξάνεται μεσοπρόθεσμα κατά 1,5%, η απασχόληση να σταθεροποιείται σε ένα επίπεδο 0,6% υψηλότερο από αυτό πριν την αύξηση του κατώτατου μισθού, ενώ η παραγωγικότητα της εργασίας, έπειτα από μια σύντομη κάμψη, ενισχύεται κατά 0,9%. Ο λόγος πίσω από αυτή τη δεύτερη και πιο ενισχυμένη βελτίωση των μακροοικονομικών επιδόσεων είναι η πιθανή μεσοπρόθεσμη θετική επίδραση της υψηλότερης ζήτησης στις επενδύσεις.[8] Η επενδυτική δραστηριότητα παρουσιάζει μια σταθερά ανοδική τάση (επιπλέον αύξηση κατά 0,5% μεσοπρόθεσμα), η οποία στη συνέχεια συμπαρασύρει και τα υπόλοιπα μεγέθη προς τα πάνω.

Διάγραμμα 9: Συνέπειες της αύξησης του κατώτατου μισθού στην παραγωγικότητα της εργασίας, στο πραγματικό ΑΕΠ, στην απασχόληση και στον αποπληθωριστή ΑΕΠ

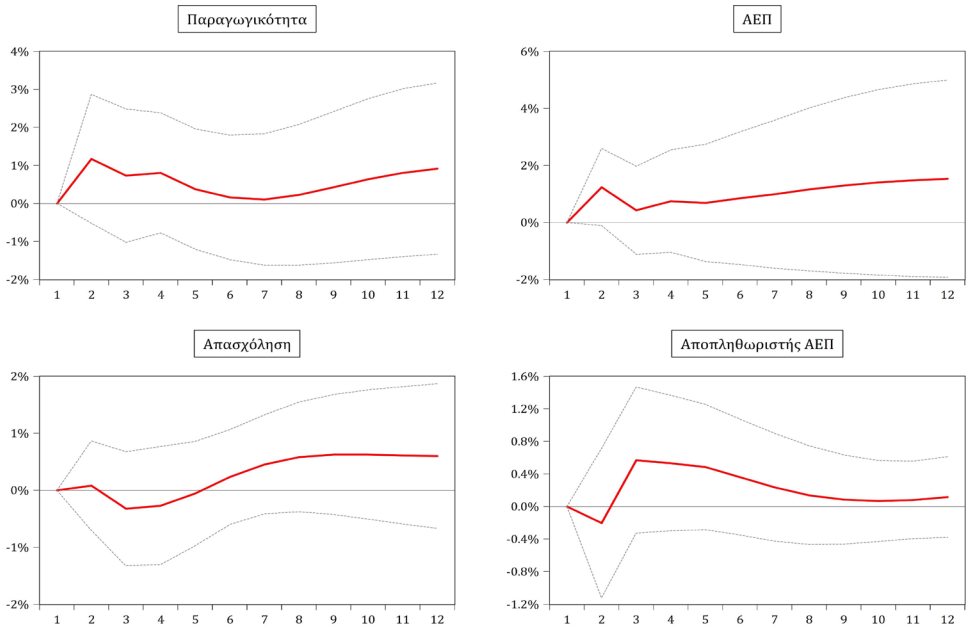

***Πηγή*:** Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

6. Οι εκτιμήσεις προκύπτουν μέσα από τη λειτουργία ενός Structural Vector Autoregressive (SVAR) υποδείγματος εφαρμοσμένου στην ελληνική οικονομία. Για ένα παρεμφερές υπόδειγμα εφαρμοσμένο στην οικονομία της Ισπανίας βλ. Dolado and Jimeno (1997).

7. Οι εκτιμήσεις δεν αποτελούν πρόβλεψη σχετικά με την εξέλιξη των υπό εξέταση μεταβλητών, αλλά δείχνουν επιπλέον μεταβολές που θα προκαλέσει η αύξηση του κατώτατου μισθού.

8. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τη λειτουργία του επιταχυντή (accelerator).

Το Διάγραμμα 10 απεικονίζει εκτιμήσεις αναφορικά με την εξέλιξη του ποσοστού των μισθωτών που διαβιούν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης, ύστερα από την αύξηση του κατώτατου μισθού. Καταρχάς, στο διάγραμμα γίνεται εμφανές το πόσο έντονα αντιδρά το ποσοστό σε μεγάλες αυξήσεις του πραγματικού κατώτατου μισθού. Για παράδειγμα, μεταξύ του 2018 και του 2019, όταν ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε κατά 10,5%, το ποσοστό μειώθηκε κατά 3,3 ποσοστιαίες μονάδες. Ωστόσο, η σημαντική αύξηση κατά 9,7% το 2022 δεν κατέληξε σε μια αντίστοιχα μεγάλη μείωση του ποσοστού, αφού ο πληθωρισμός όχι μόνο αντιστάθμισε τα οφέλη της αύξησης του κατώτατου μισθού, αλλά οδήγησε τελικά σε αύξηση του ποσοστού κατά 0,2 ποσοστιαίες μονάδες. Η προτεινόμενη από το ΙΝΕ ΓΣΕΕ αύξηση του κατώτατου μισθού εκτιμάται ότι θα μειώσει το ποσοστό υλικής στέρησης κατά 2,5 ποσοστιαίες μονάδες έναντι του επιπέδου του 2022.

Διάγραμμα 10: Επίδραση της αύξησης του πραγματικού κατώτατου μισθού στο ποσοστό των μισθωτών που διαβιούν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης

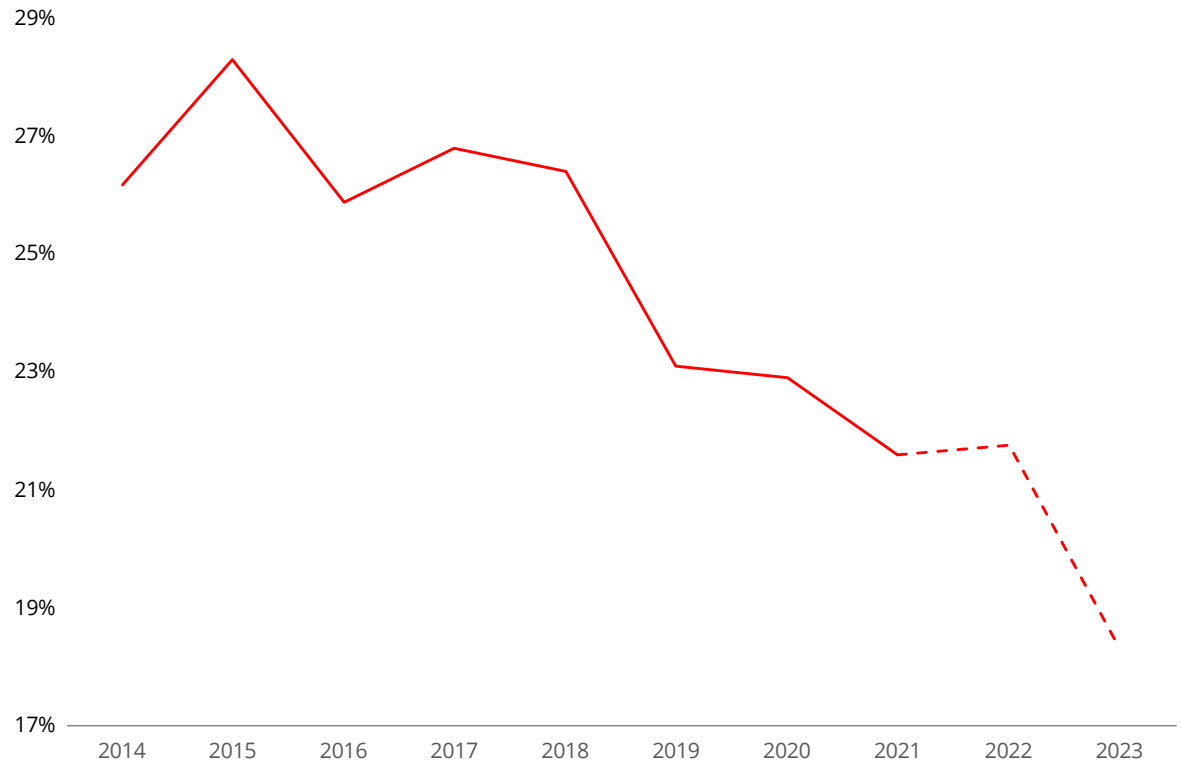

***Πηγή*:** Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Οι παραπάνω εκτιμήσεις επισημαίνουν ότι μια σημαντική αύξηση του κατώτατου μισθού είναι αναγκαία, καθώς μπορεί να επιφέρει ταυτόχρονα θετικά αποτελέσματα σε όρους ανάκτησης της χαμένης αγοραστικής δύναμης και βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης των πολιτών, ενώ παράλληλα να ενισχύσει τη μακρο-δυναμική και την ανθεκτικότητα της οικονομίας και κυρίως τη βιωσιμότητα της κοινωνίας.

Παράρτημα Ι

Ο προσαρμοσμένος αποπληθωριστής του ΑΕΠ

Το ΑΕΠ από την προσέγγιση του εισοδήματος δίνεται από την Εξίσωση 1, στον οποίο *p* είναι το εγχώριο επίπεδο τιμών ή ο αποπληθωριστής ΑΕΠ, *Y* είναι το πραγματικό ΑΕΠ, *W* οι συνολικές αποδοχές των μισθωτών, *F* το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα μαζί με το μεικτό εισόδημα, ενώ *T* είναι οι καθαροί έμμεσοι φόροι, δηλαδή οι φόροι επί της παραγωγής και των εισαγωγών μείον τις αντίστοιχες επιδοτήσεις.

$$p * Y = W + F + T \quad (1)$$

Διαιρώντας και τις δύο πλευρές της Εξίσωσης 1 με το ΑΕΠ, δίνεται η συμβολή κάθε τύπου εισοδήματος στις εγχώριες τιμές. Σύμφωνα με την Εξίσωση 2, οι εγχώριες τιμές *p* προσδιορίζονται από το μοναδιαίο κόστος εργασίας *w*, το κέρδος ανά μονάδα προϊόντος ή μοναδιαίο κέρδος *f* και τον καθαρό έμμεσο φόρο ανά μονάδα προϊόντος ή μοναδιαίο καθαρό έμμεσο φόρο *t*.

$$p = w + f + t \quad (2)$$

Η παραπάνω σχέση δεν μπορεί να αποτυπώσει τον τρόπο με τον οποίο οι εισαγωγές επηρεάζουν τις εγχώριες τιμές. Για την εξέταση του βαθμού με τον οποίο μετακυλίεται ο εισαγόμενος πληθωρισμός στις εγχώριες τιμές και το κατά πόσο προκαλεί συμπίεση των μισθών ή των κερδών, τροποποιείται η Εξίσωση 1 με την πρόσθεση των εισαγωγών προϊόντων και υπηρεσιών και από τις δύο πλευρές της εξίσωσης. Στη συνέχεια, ακολουθώντας μια ανακατάταξη εφάμιλλη της Εξίσωσης 2, προκύπτει η Εξίσωση 3, στην οποία *MG* είναι οι πραγματικές εισαγωγές προϊόντων, *MS* οι πραγματικές εισαγωγές υπηρεσιών, ενώ p_{mg} και p_{ms} είναι οι τιμές των εισαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών αντίστοιχα. Τα $rel_{g,s}$ στην Εξίσωση 4 συμβολίζουν τις σχετικές τιμές των εισαγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών σε σχέση με τις εγχώριες τιμές.

$$p = \sum \frac{X_i}{A}, \quad i = W, F, T, p_{mg}MG, p_{ms}MS \quad (3)$$

$$A = Y + rel_g MG + rel_s MS \quad (4)$$

Με αυτή την τροποποίηση, προκύπτει ο προσαρμοσμένος αποπληθωριστής ΑΕΠ, ο οποίος παρουσιάζει την επίδραση του εισαγόμενου κόστους στις εγχώριες τιμές και επομένως εκτιμά με ορθότερο τρόπο την επίδραση των άλλων παραγόντων στο γενικό επίπεδο εγχώριων τιμών. Για περισσότερες τεχνικές λεπτομέρειες αναφορικά με τη δημιουργία του προσαρμοσμένου αποπληθωριστή ΑΕΠ και μια εφαρμογή του στην οικονομία των ΗΠΑ βλ. Taylor and Barbosa-Filho (2021).

Παράρτημα ΙΙ

Τεχνικά χαρακτηριστικά της εκτίμησης των μακροοικονομικών επιπτώσεων

Για τη διερεύνηση της επίπτωσης μιας αύξησης του κατώτατου μισθού στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη, δημιουργείται ένα SVAR υπόδειγμα, που καλύπτει την περίοδο 1999:1-2022:3 και το οποίο παρουσιάζεται στην Εξίσωση 5.

$$Y_t = B_0 + \sum_{i=1}^{n} B_1 Y_{t-i} + \sum B_2 Z_{t-1} + u_t \quad (5)$$

Το *Y* είναι ένα διάνυσμα με τις ενδογενείς μεταβλητές, στις οποίες περιλαμβάνονται το πραγματικό ΑΕΠ (*GDP*), το φυσικό κεφάλαιο (*K*), η απασχόληση (*L*), η παραγωγικότητα της εργασίας μετρούμενη σε ώρες εργασίας (*Prod*), ο μέσος μισθός πλήρους απασχόλησης (*W*) και ο αποπληθωριστής ΑΕΠ (*P*), εκφρασμένες σε λογαριθμική μορφή για την αντιμετώπιση των μοναδιαίων ριζών των μεταβλητών. Το B_0 είναι το γινόμενο της αντίστροφης διαρθρωτικής μήτρας και της μήτρας των σταθερών συντελεστών, το B_1 το αντίστοιχο γινόμενο με τη μήτρα των συντελεστών των ενδογενών μεταβλητών και το B_2 με αυτή των εξωγενών μεταβλητών (*Z*), στις οποίες περιλαμβάνονται ο κατώτατος μισθός και το ποσοστό κάλυψης των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Το *u* είναι η μήτρα διακύμανσης-συνδιακύμανσης του υποδείγματος.

Ο προσδιορισμός του συστήματος γίνεται μέσα από τη διαρθρωτική μήτρα, στην οποία η παράθεση των μεταβλητών ακολουθεί μια αναδρομική (recursive) λογική (βλ. Πίνακα Π-1). Βασική υπόθεση είναι ότι ο λογάριθμος του φυσικού κεφαλαίου, που ουσιαστικά αντανακλά την επένδυση, είναι η μόνη μεταβλητή η οποία δεν επηρεάζεται σε χρόνο *t* από τις άλλες μεταβλητές.

Πίνακας Π-1: Η διαρθρωτική μήτρα του SVAR υποδείγματος

	K	Prod	GDP	L	W	P
K	1	0	0	0	0	0
Prod	C(1)	1	0	0	0	0
GDP	C(2)	C(3)	1	0	0	0
L	C(4)	C(5)	C(6)	1	0	0
W	C(7)	C(8)	C(9)	C(10)	1	0
P	C(11)	C(12)	C(13)	C(14)	C(15)	1

Ο ρυθμός συσσώρευσης του κεφαλαίου επηρεάζει την παραγωγικότητα και κατ' επέκταση το πραγματικό ΑΕΠ της οικονομίας. Με βάση τον Νόμο του Okun, η ενισχυμένη οικονομική δραστηριότητα αυξάνει τη ζήτηση για απασχόληση, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει τον μέσο μισθό, προκαλώντας εν συνεχεία μεταβολές στις εγχώριες τιμές. Σημειώνεται ότι, επειδή στη βιβλιογραφία υπάρχουν αντίθετες απόψεις σχετικά με την επίδραση, αρνητική ή θετική, που έχουν η μία μεταβλητή στην άλλη, δεν επιβάλλονται επιπλέον περιορισμοί σχετικά με τα πρόσημα των εκτιμώμενων συντελεστών, αλλά η εκτίμησή τους προκύπτει ενδογενώς από τη λύση του υποδείγματος.

Το υπόδειγμα που παρουσιάζεται στην Εξίσωση 5 είναι ένα SVAR-X υπόδειγμα, αφού το ενδιαφέρον εστιάζεται στις επιπτώσεις που προκαλεί μια διαταραχή του κατώτατου μισθού, ο οποίος είναι εξωγενής μεταβλητή, στο υπόλοιπο σύστημα. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη μορφή το υπόδειγμα δεν μπορούσε να εκτιμηθεί, αφού δεν ήταν σταθερό για κανέναν αριθμό υστερήσεων, ενώ η κατανομή των σφαλμάτων ήταν μη κανονική. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος αυτού και την αύξηση των βαθμών ελευθερίας του υποδείγματος, η επίδραση που έχει ο κατώτατος στον μέσο μισθό εκτιμάται ξεχωριστά και στη συνέχεια εισάγεται εξωγενώς στο SVAR υπόδειγμα με τη μορφή διαταραχής.

Η εκτίμηση της επίδρασης του πραγματικού κατώτατου μισθού στον πραγματικό μέσο μισθό παρουσιάζεται στην Εξίσωση 6, στην οποία *w* είναι ο λογάριθμός του πραγματικού μέσου μισθού, *minw* ο λογάριθμος του πραγματικού κατώτατου μισθού, *prod* ο λογάριθμος της παραγωγικότητας της εργασίας, ενώ *e* είναι τα σφάλματα.[9]

$$w_t = a_0 + a_1 minw_t + a_2 prod_t + e_t \quad (6)$$

Ο Πίνακας Π-2 παρουσιάζει τα οικονομετρικά αποτελέσματα. Το δείγμα καλύπτει την περίοδο 1999:1-2022:3, ενώ η Εξίσωση 6 εκτιμήθηκε με βάση 3 διαφορετικές μεθόδους, συγκεκριμένα τη μέθοδο OLS, τη μέθοδο Dynamic OLS (DOLS) και τη μέθοδο Fully Modified OLS (FMOLS). Ο λόγος για τον οποίο χρησιμοποιήθηκαν οι μέθοδοι DOLS και FMOLS είναι λόγω της ύπαρξης υψηλής γραμμικής συσχέτισης στα κατάλοιπα, τις οποίες εκ κατασκευής διορθώνουν.

Πίνακας Π-2: Οικονομετρική εκτίμηση της επίδρασης του κατώτατου στον μέσο μισθό

	OLS	DOLS	FMOLS
Σταθερός όρος	-	-	-0,35* (0,19)
Πραγματικός κατώτατος μισθός	0,43*** (0,03)	0,4*** (0,05)	0,68*** (0,13)
Παραγωγικότητα της εργασίας	0,71*** (0,08)	0,78*** (0,12)	0,56*** (0,13)
Adj R2	0,79	0,86	0,81
Hansen instability test (Lc-stat)	-	0,01	1,83***
Phillips-Ouliaris (z-stat)	-	-30,17***	-21,12**
Jarque-Bera	16,73***	0,02**	1,56
White test (χ2)	16,31***	-	-
Variance inflation factors	55	197	2

***Πηγή*:** Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

*Σημείωση: Τα *, **, *** αποτυπώνουν 10%, 5% και 1% διαστήματα εμπιστοσύνης αντίστοιχα. Τα τυπικά σφάλματα παρουσιάζονται στις παρενθέσεις. Η επιλογή οδηγών και υστερήσεων (leads and lags), όπου αυτό ήταν απαραίτητο, έγινε αυτομάτως με βάση το SIC (max lags/leads=4), ενώ η επιλογή των υστερήσεων όσον αφορά τη HAC συνδιακύμανση και τα τυπικά σφάλματα έγινε με βάση το SIC=max4. Δεδομένου ότι οι επεξηγηματικές μεταβλητές είναι μόνο δύο, το VIF είναι κοινό.*

9. Στην αρχική της μορφή η εξίσωση περιλάμβανε το ποσοστό ανεργίας και το ποσοστό κάλυψης των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Όμως, λόγω της ιδιαίτερα υψηλής ενδογένειας τόσο με τον κατώτατο μισθό όσο και με την παραγωγικότητα, απορρίφθηκαν από το οικονομετρικό υπόδειγμα.

Επιπλέον, η μέθοδος FMOLS κρίνεται ως πιο αξιόπιστη, αφού στην περίπτωση της DOLS εκτίμησης, η ενδογένεια μεταξύ των επεξηγηματικών μεταβλητών είναι ιδιαίτερα υψηλή. Αντιθέτως, η FMOLS προσέγγιση, στην οποία η παραγωγικότητα ορίζεται ως εξωγενής μεταβλητή με τάση συνολοκλήρωσης με την εξαρτημένη μεταβλητή, αντιμετωπίζει επιτυχώς το πρόβλημα της ενδογένειας, όπως αποτυπώνεται στο Variance Inflation Factor.[10] Επίσης, η κατανομή των σφαλμάτων είναι κανονική μόνο στην περίπτωση της FMOLS μεθόδου (βλ. Jarque-Bera test).

Οι παράγοντες αυτοί υπερισχύουν της οριακής συνολοκλήρωσης και των σχετικά υψηλών τυπικών σφαλμάτων στη μέθοδο FMOLS. Παρά το γεγονός ότι οι συντελεστές του κατώτατου μισθού και της παραγωγικότητας της εργασίας είναι σχετικά σταθεροί στις δύο πρώτες περιπτώσεις, είναι ταυτόχρονα μεροληπτικοί υποεκτιμώντας την επίδραση του κατώτατου στον μέσο μισθό και υπερεκτιμώντας την αντίστοιχη επίδραση της παραγωγικότητας της εργασίας. Με βάση τα παραπάνω αποτελέσματα, υιοθετείται το αποτέλεσμα κατά το οποίο η αύξηση του κατώτατου μισθού κατά 1% οδηγεί σε αύξηση του μέσου κατά 0,68%.

Το δεύτερο βήμα αφορά την εκτίμηση της Εξίσωσης 5, στην οποία πλέον δεν περιλαμβάνεται ο κατώτατος μισθός. Το ποσοστό κάλυψης συλλογικών διαπραγματεύσεων παραμένει στο υπόδειγμα ως εξωγενής μεταβλητή για έναν θεωρητικό και έναν τεχνικό λόγο. Οι συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι αυτές που επιτρέπουν τη διάχυση των συμφωνηθέντων μισθών στο σύνολο των μισθολογικών κλιμακίων και επιτρέπουν την καλύτερη προσαρμογή τους. Ταυτόχρονα, το υπόδειγμα σταθεροποιείται μόνο με την παρουσία των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Ο Πίνακας Π-3 παρουσιάζει τα τεχνικά χαρακτηριστικά του υποδείγματος, τα οποία υποδεικνύουν τη χρήση 2 υστερήσεων στην πλειονότητα των σχετικών ελέγχων, την απουσία γραμμικής συσχέτισης και ετεροσκεδαστικότητας, τη σχετικά κανονική κατανομή των σφαλμάτων, ενώ εξασφαλίζεται η αιτιότητα κατά Granger σε όλες τις περιπτώσεις. Το Διάγραμμα Π-1 παρουσιάζει τις ιδιοτιμές του υποδείγματος, οι οποίες είναι όλες μικρότερες της μονάδας, και συνεπώς το υπόδειγμα είναι σταθερό.

Πίνακας Π-3: Τεχνικά χαρακτηριστικά του SVAR υποδείγματος

Έλεγχοι για υστερήσεις	Likelihood ratio	Final prediction error	Akaike IC	Schwarz IC	Hanna-Quinn IC
Αριθμός υστερήσεων	2	2	2	1	1
Autocorrelation/Heteroskedasticity		Joint normality		Joint Granger causality	
Breusch-Godfrey test (LM stat)	37,67	Skewness (χ2)	9,61	K	24***
White test (χ2)	557,35	Kurtosis (χ2)	13,04*	Prod	51,92***
		Jarque-Bera	22,65**	GDP	61,95***
				L	39,34***
				W	26,13***
				P	39,02***

***Πηγή*:** Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

*Σημείωση: Τα *, **, *** αποτυπώνουν 10%, 5% και 1% διαστήματα εμπιστοσύνης αντίστοιχα.*

10. Θα πρέπει να τονιστεί ότι λόγω της απουσίας σταθερού όρου στις δύο πρώτες περιπτώσεις, ενδέχεται το VIF να υπερεκτιμά την ενδογένεια. Ωστόσο, τα αποτελέσματα του Variance Decomposition είναι περίπου όμοια με του VIF.

Διάγραμμα Π-1: Ιδιοτιμές του SVAR υποδείγματος

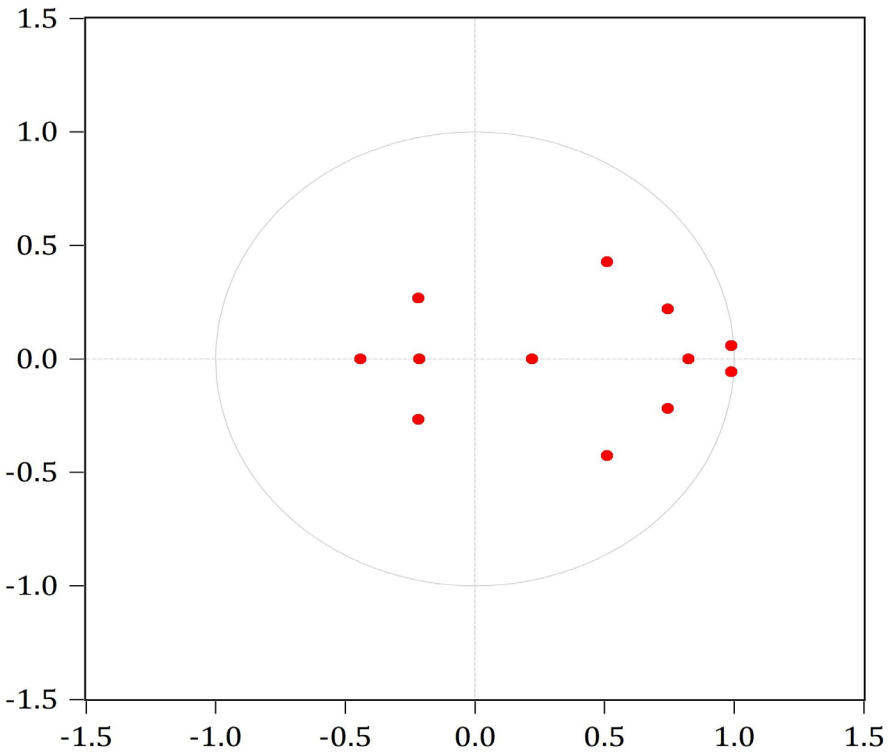

***Πηγή*:** Εκτιμήσεις ΙΝΕ ΓΣΕΕ

Τέλος, το Διάγραμμα Π-2 παρουσιάζει την εκτίμηση όσον αφορά την επίδραση του κατώτατου μισθού στο ποσοστό των μισθωτών που διαβιούν σε συνθήκες υλικής στέρησης. Το μέγεθος του δείγματος είναι τέτοιο, που δεν επιτρέπει μια ενδελεχή οικονομετρική διερεύνηση της σχέσης αυτής. Ωστόσο, γίνεται εμφανές ότι η μεγάλη μεταβολή του κατώτατου μισθού το 2019 οδήγησε σε δραστική μείωση του ποσοστού αυτού. Συνεπώς, η σχέση των δύο μεγεθών είναι αναμφίβολα αρνητική και σημαντική.

Διάγραμμα Π-2: Κατώτατος μισθός και ποσοστό μισθωτών που διαβιούν σε συνθήκες σοβαρής υλικής στέρησης (2014-2021)

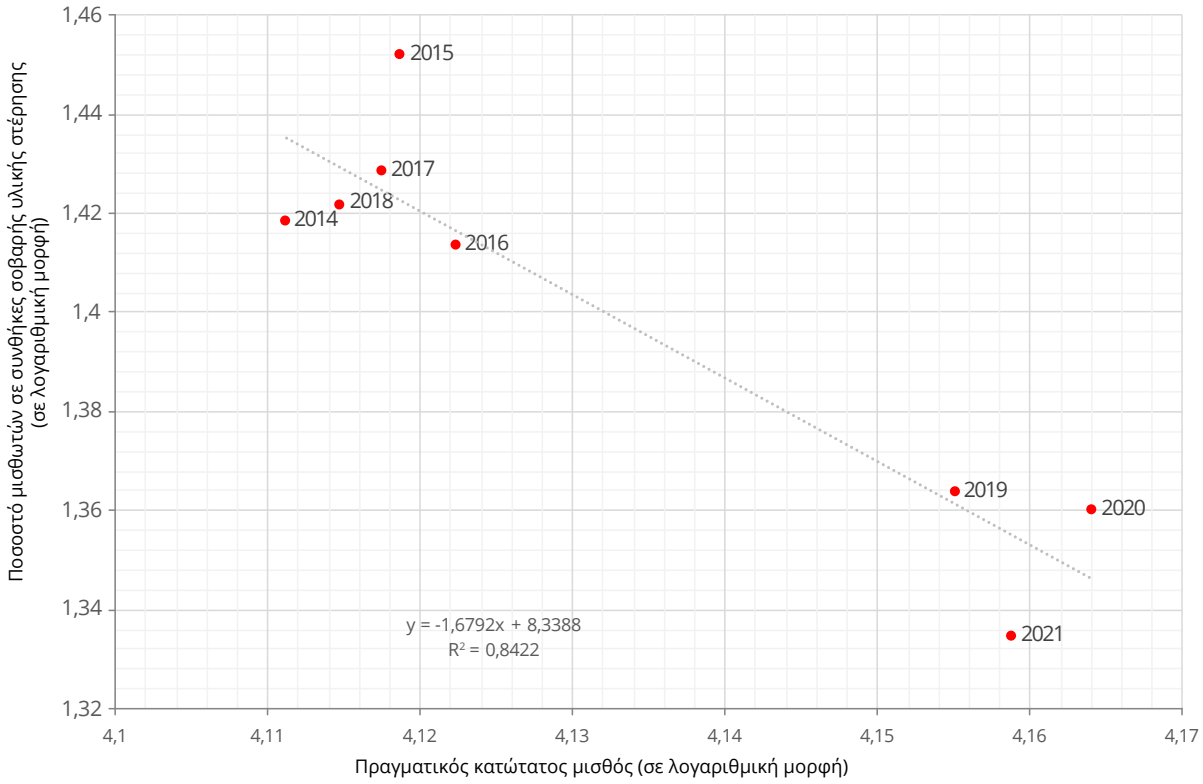

Βιβλιογραφία

- Dolado, J.J. and Jimeno, J.F. (1997). "The causes of Spanish unemployment: A structural VAR approach", *European Economic Review*, 41(7), 1281-1307.
- Eurofound (2018). *Concept and practice of a living wage*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Eurofound (2022). *Minimum wages in 2022: Annual review*, Minimum wages in EU series, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- ILO (2019). "*ILO Centenary Declaration for the Future of Work*. International Labour Conference. 108th Session", Geneva: International Labour Office.
- ILO (2022). *Global Wage Report 2022-2023. The impact of inflation and COVID-19 on wages and purchasing power*, Geneva: International Labour Office.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2021). *Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα το 2021*, Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ (2022). *Η πρόταση του ΙΝΕ ΓΣΕΕ για τον κατώτατο μισθό στην Ελλάδα το 2022*, Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ.
- ΙΝΕ ΓΣΕΕ – ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ (2020). *Η μετάβαση της ελληνικής οικονομίας σε ένα νέο υπόδειγμα ανάπτυξης: Μια εναλλακτική πρόταση στην Έκθεση Πισσαρίδη*, Δεκέμβριος Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ – ΚΑΝΕΠ ΓΣΕΕ.
- Taylor, L. and Barbosa-Filho, N.H. (2021). "Inflation? It's import prices and the labour share", Working Paper 45, Institute for New Economic Thinking, New York.

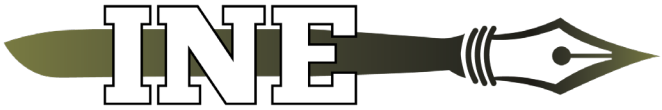

Ινστιτούτο Εργασίας Γ.Σ.Ε.Ε.

Εμμ. Μπενάκη 71Α, Τ.Κ. 10681, Αθήνα, Τηλ: 210 3327710, Fax: 210 3304452

INE - ΓΣΕΕ www.inegsee.gr info@inegsee.gr